

ШУПА ЛЕСЯ,

*аспірантка кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування
Тернопільського національного економічного університету*

ТЕОРЕТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ

У статті досліджено теоретико-прагматичні підходи до визначення страхового захисту, систематизовано специфічні ознаки цієї економічної категорії, охарактеризовано джерела та форми організації страхового захисту в суспільстві та запропоновано його визначення як комплексної суспільної категорії.

Ключові слова: економічна категорія; страховий захист; страхування; соціальне страхування; самострахування; страхові ризики; суспільний розвиток.

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань розвитку цивілізованого українського суспільства в умовах постійних політичних та економічних реформаційних процесів є напрацювання нових підходів до посилення соціальних пріоритетів та досягнення сучасних соціальних стандартів у контексті забезпечення стабільного й гармонійного розвитку громадян, підвищення рівня та якості життєдіяльності й матеріального добробуту. І, як слушно зазначає Т. О. Кізіма, "...без урахування людських цінностей і пріоритетів як доміант суспільного устрою в Україні неможливо побудувати демократичну державу із соціально орієнтованою ринковою економікою, забезпечити справедливий розподіл суспільних благ і задоволення як індивідуальних, так і загальнодержавних потреб та інтересів" [1, с. 14].

Відтак особливої актуальності набувають проблеми формування ефективної системи страхового захисту шляхом поширення страхування ризиків в умовах кардинальних змін у соціальній, економічній та політичній сферах, критичної демографічної ситуації, забрудненого екологічного середовища, незадовільного стану здоров'я населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутнісного аспекту страхового захисту, його місця й ролі в суспільному розвитку присвятили свої праці Ш. Агеев, В. Базилевич, В. Гомелля, О. Кнейслер, С. Осадець, Ю. Сплетухов, Л. Рейтман, Н. Ткаченко, В. Шахов та ін. Водночас теоретико-прагматичні засади організації страхового захисту недостатньо вивчені на сучасному етапі розвитку суспільства, потребує уточнення визначення цієї суспільної економічної категорії. Саме тому доцільним є поглиблення досліджень у зазначеній сфері.

Мета дослідження полягає в систематизації теоретичних і прикладних підходів до розуміння сутності страхового захисту та концептуалізації його бачення (твердження) як економічної категорії в сучасних умовах суспільного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Тлумаченню сутності економічної категорії "страховий захист", яка з плином часу постійно змінювалася, приділено значну увагу в зарубіжних та вітчизняних дослідженнях. Серед учених донині не сформувалося єдиної думки стосовно визначення сутності цієї важливої економічної категорії. Основною причиною цього є проблема окреслення чітких меж страхової сфери; визначення переліку страхових ризиків, що породжують необхідність у страховому захисті, та ознак, властивих цій категорії.

Загалом у спеціальній літературі з питань страхування простежується два основних підходи до трактування сутності страхового захисту. Відповідно до першого підходу страховий захист визначено в широкому розумінні як суспільну економічну категорію, за другим підходом - подано у вузькому трактуванні з позицій страхової практики, ототожнюючи його з поняттями "страхування", "страхова послуга", "страхова діяльність".

Уперше розкривають сутність страхового захисту як суспільної економічної категорії радянські вчені-економісти у сфері державного страхування Л. І. Рейтман та В. В. Шахов. При цьому Л. І. Рейтман стверджує, що "ризиковий характер суспільного виробництва, який обумовлений суперечностями між людиною і природою, породжує відносини між людьми з ... подолання, локалізації руйнівних наслідків стихійних та інших лих. ... Ці відносини в сукупності формують економічну категорію страховий захист суспільного виробництва" [2, с. 8]. Подібним є визначення страхового захисту, запропоноване В. В. Шаховим, який акцентує на "розподільних відносинах, пов'язаних із подоланням і відшкодуванням втрат, що завдаються матеріальному виробництву й життєвому рівню населення стихійними лихами та іншими надзвичайними подіями" [3, с. 7].

Однак, незважаючи на всеохоплюючий характер наведених вище визначень, зосереджених на ризиковому характері суспільних відносин, у них є ціла низка упущень, що не можуть повністю розрити сутність економічної категорії "страховий захист". Зокрема, не зрозуміло, чому страховий захист пов'язаний лише з ризиками, що породжуються законами природи. На це слушно звертає увагу В. Б. Гомелля, наголошуючи: "Страховий захист може бути пов'язаний не тільки з важкими і руйнівними подіями, але і з неруйнівними подіями в житті людей, наприклад, з навчанням, одруженням, отриманням пенсій і т. ін..." [4, с. 12]. Тобто страховий захист породжується як законами природи, так і законами розвитку суспільства, що значно розширює коло страхових ризиків. Не висвітлені в поданих визначеннях джерела забезпечення страхового захисту, матеріалізовані в страховому фонді суспільства.

Практично тотожним є підхід до трактування економічної категорії "страховий захист", наведений у сучасній навчальній літературі О. Д. Вовчак, Н. В. Ткаченко, Ю. А. Сплетуховим і Е. Ф. Дюжиковим, Т. А. Ротовою, колективом вітчизняних авторів у підручнику "Страхування" (табл. 1) [5, с. 9; 6, с. 12; 7, с. 7; 8, с. 10; 9, с. 10].

Таблиця 1. - Тракткування поняття "страховий захист" у зарубіжній і вітчизняній навчальній літературі

Зміст поняття	Автор
Відносини, що складаються у суспільстві з приводу, подолання або зменшення негативного впливу ризиків і відшкодування збитків, а також запобігання їм	Вовчак О. Д. Страхова справа : [підруч.] / О. Д. Вовчак. – К. : Знання, 2011. – С. 9.
Нагромадження і витрачання грошових та інших ресурсів для здійснення заходів із подолання або зменшення негативного впливу ризиків і відшкодування пов'язаних із ними витрат, а також запобігання їм	Ткаченко Н. В. Страхування : [навч. посіб.] / Н. В. Ткаченко. – К. : Ліра-К, 2007. – С. 12.
Нагромадження і витрачання грошових та інших ресурсів для здійснення заходів із подолання або зменшення негативного впливу ризиків і відшкодування пов'язаних із ними витрат, а також запобігання їм	Страхування : [підруч.] / [кер. авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець]. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – С. 10.
Суспільна категорія, що відображає сукупність відносин, пов'язаних із недопущенням настання несприятливих подій випадкового характеру, подоланням негативних наслідків їхнього впливу та відшкодування витрат, що завдаються ними	Сплетухов Ю. А. Страхование : [учебн. пособ.] / Ю. А. Сплетухов, Е. Ф. Дюжиков. – М. : ИНФРА-М, 2006. – С. 7.
Економічна категорія, що відображає сукупність розподільчих і перерозподільчих відносин, пов'язаних із подоланням і відшкодуванням втрат, які можуть бути спричинені різними несприятливими обставинами	Ротова Т. А. Страхування : [навч. посіб.] – 2-ге вид., переробл. та допов. / Т. А. Ротова. – К. : Київ. нац. торг.-екоп. ун-т, 2006. – С. 10.

Запропоновані визначення є досить загальними та не конкретизують предмета, джерел ресурсів страхового захисту, переліку страхових ризиків, що породжують необхідність у страховому захисті.

Найбільш повно розкрито сутність страхового захисту як суспільної економічної категорії в наукових працях М. М. Александрової та О. В. Кнейслер. Так, перша авторка визначає страховий захист як "сукупність перерозподільчих відносин з приводу подолання та відшкодування втрат, збитків, понесених конкретним об'єктом суспільного виробництва" [10, с. 29]. При цьому як приклад вона наводить страховий захист сільськогосподарського виробництва, майна, відповідальності, здоров'я, життя, доходів населення. Конкретизуючи власне визначення, стверджує далі, що "зазначена економічна категорія наближається до забезпечення майнових та економічних інтересів суб'єктів господарювання і населення за рахунок цільових фондів, які можуть формуватися на різних принципах - солідарної, замкнутої чи одночасно солідарної і замкнутої розкладки збитку" [10, с. 29]. Відтак заслуговує на увагу детальне висвітлення страхових ризиків, на випадок настання яких організовують страховий захист, і як видно, це коло досить широке, охоплює всю сукупність страхових відносин у суспільстві, як у сфері комерційного, так і соціального страхування. Підтвердженням цього є наведені принципи формування цільових фондів забезпечення страхового захисту. Водночас автор не враховує взаємозв'язку страхового захисту з моментом запобігання впливу страхових ризиків як однієї з функцій цієї економічної категорії.

О. В. Кнейслер пропонує розглядати страховий захист "як економічну категорію, що відображає процес мобілізації й використання грошових та інших ресурсів для ... подолання або зменшення впливу несприятливих подій (ризиків) і відшкодування їхніх наслідків з метою забезпечення безперервного й безперебійного суспільного виробництва та підтримки стабільності й надійності досягнутого рівня життя" [11, с. 120]. На нашу думку, таке визначення страхового захисту є універсальним, для нього притаманні всі його компоненти: джерела коштів, призначення, мета, сукупність страхових ризиків, що характеризує всі сфери страхових відносин.

У тлумачному словнику страхових термінів і понять страховий захист трактується у вузькому розумінні, як "відносини із захисту інтересів страхувальників - юридичних і фізичних осіб - з відшкодування завданої їм шкоди внаслідок страхових випадків, передбачених у договорах особистого й майнового страхування чи страхування відповідальності" [12]. У цьому визначенні сутність страхового захисту зводиться лише до процесу

відшкодування збитків. При цьому не вказано на такі основні його елементи, як запобігання, зменшення впливу несприятливих подій, джерела відшкодування завданої шкоди. Водночас акцентовано лише на основних галузях комерційного страхування, тоді як інші його види (взаємне страхування, самострахування, співстрахування) та сфери страхових відносин (соціальне страхування) залишаються поза увагою автора. За такого підходу економічна категорія "страховий захист" практично отожднюється з категорією "страхування", крім того, лише в частині виконання зобов'язань перед страхувальниками.

В. Д. Базилевич розкриває сутність страхового захисту як послуги у сфері комерційного страхування, що має "соціальну, суспільну спрямованість, оскільки акумульовані страховиком грошові засоби спрямовуються на захист постраждалих за рахунок усіх учасників формування страхового фонду" [13, с. 9]. Такий підхід автора до визначення страхового захисту є досить обмеженим та не враховує всіх можливих учасників організації страхового захисту, сфер страхування, страхових ризиків. Аналогічний підхід у своїх дослідженнях застосовує Т. Цвігун, розглядаючи страховий захист у вузькому сенсі через призму страхування й послуги з проведення прямого страхування й перестрахування [14, с. 95].

Як "взаємодію держави, страхових компаній, економічних структур і страхувальників з координації діяльності кожного учасника в межах своїх обов'язків у сфері страхування через формування, розподіл і споживання грошових коштів, що дозволяє узгодити інтереси одних учасників (страховики, держава) з інтересами інших (страхувальники, фінансово-кредитні інститути) щодо недопущення настання страхового ризику", трактує страховий захист О. М. Остапенко [15, с. 81]. Автор зосереджує увагу на суперечності економічних інтересів між учасниками страхування. Не зрозуміло, чому йдеться лише про недопущення настання страхового ризику, а якщо все ж таки він настане, то виникає необхідність зменшення впливу або відшкодування збитків.

Узагальнюючи наведені вище підходи до визначення страхового захисту, зазначимо, що страховий захист - це суспільна економічна категорія, для якої притаманні специфічні ознаки (табл. 2). Усі ознаки в сукупності підтверджують особливий характер цієї категорії та доцільність її виокремлення серед інших суміжних категорій і понять.

На нашу думку, розкрити повністю сутність страхового захисту можна лише в широкому трактуванні, яке охоплює сфери економічних відносин комерційного, соціального страхування, самострахування, взаємного

Таблиця 2. - Основні специфічні ознаки суспільної економічної категорії "страховий захист", наведені в зарубіжній і вітчизняній літературі

Ознаки	Автор
Випадковий характер настання руйнівної події; надзвичайність завданої шкоди, для якої характерні матеріальні та грошові витрати; об'єктивна необхідність подолання наслідків зазначених подій і відшкодування матеріальної чи іншої шкоди, а також запобігання таким подіям	Государственное страхование в СССР : [уч. пособ.] / [под ред. Л. И. Рейтмана]. – М. : Финансы и статистика, 1989. – С. 8.
Випадковий характер настання стихійного лиха або інших проявів руйнівних сил природи; вираження шкоди в натуральній або грошовій формі; об'єктивна необхідність відшкодування збитків; реалізація заходів для подолання наслідків конкретних подій та запобігання їм	Шахов В. В. Страхование : [учеб. для вузов] / В. В. Шахов – М. : ЮНИТИ, 2003. – С. 5.
Випадковість ризику; незвичайність заподіяної шкоди; можливість вираження шкоди в натуральній або грошовій формі; необхідність подолання наслідків небажаної події та відшкодування завданих нею збитків, а також запобігання таким ризикам	Страховання : [підручник] / [кер. авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець]. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – С. 10.
Випадковий характер настання несприятливих подій; вираження збитку в натуральній і грошовій формах; нерівномірність завдання збитку; реалізація заходів для подолання наслідків конкретних подій; об'єктивна необхідність відшкодування збитків, запобігання їм	Фінанси : [підруч.] / [С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексєнко та ін.] ; [за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова]. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – К. : Знання, 2012. – С. 397.
Випадковий характер настання негативних подій; нерівномірність заподіяння збитку; необхідність запобігання наслідкам негативних подій; необхідність відшкодування завданих збитків, тобто захисних заходів від наслідків випадкових подій	Ротова Т. А. Страхування : [навч. посіб.] – 2-ге вид., переробл. та допов. / Т. А. Ротова. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – С. 10.

страхування, міжнародного страхування. У цьому контексті, як слушно зазначає О. В. Кнейслер, необхідність страхового захисту визначається кількома аспектами: з позиції природних інтересів людства; за економічною зумовленістю; за соціальною потребою; в юридичному плані; у міжнародному аспекті [16, с. 397]. Відтак розширюється коло страхових ризиків, учасників організації страхового захисту, джерел та форм його надання.

Насамперед задля підтвердження сказаного зупинимося детальніше на джерелах і структурі фондів страхового захисту - натуральних і грошових резервах, які мають суто цільове призначення - відшкодування збитків, завданих несприятливими подіями (ризики), запобігання таким ризикам, та визначимо учасників їх формування, розподілу й використання.

Зауважимо, що в зарубіжній і вітчизняній літературі й практиці прийнято розрізняти три основні форми організації страхового фонду [2, с. 12; 8, с. 11; 16, с. 398-399; 17, с. 10-12; 18, с. 44-46]:

- централізовані страхові (резервні) фонди держави;
- децентралізовані фонди самострахування суб'єктів господарювання і домогосподарств;
- фонди (резерви) страховиків.

Кожен з авторів визначає власну структуру фондів страхового захисту, яка принципово змінювалася з плином часу в результаті трансформації відносин власності, посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів, модернізації чинного законодавства, реформування державної політики, унаслідок впливу негативних наслідків політичної та економічної кризи в умовах сьогодення.

Найбільш повний перелік сучасних фондів страхового захисту в Україні, їхню структуру та джерела формування наводить В. Д. Базилевич [18, с. 45-46]. Автор виокремлює централізовані фонди держави (соціальні фонди, Держрезерв, Золотовалютні резерви центрального банку); децентралізовані фонди (фонди самострахування домогосподарств, підприємств, установ і організацій); спеціальний фонд страхування вкладів фізичних осіб; фонди страхових організацій. Як видно, страховий захист є суспільною економічною категорією, що охоплює цілу низку економічних відносин у сфері комерційного й соціального страхування, самострахування та взаємного страхування, які суттєво відрізняються за об'єктом, предметом і суб'єктами страхових відносин, джерелами й формами організації страхового захисту.

Висновки

Узагальнюючи проведене вище дослідження теоретико-прагматичних підходів до визначення сутності страхового захисту, його специфічних ознак, ураховуючи спектр страхових ризиків, що обумовлюють потребу в страховому захисті, джерела його забезпечення, зазначимо, що економічна категорія страхового захисту є комплексною суспільною категорією, яка охоплює сукупність економічних відносин, що виникають між учасниками організації фондів цільового призначення, створених за рахунок натуральних та грошових ресурсів з метою їх використання для подолання або зменшення негативного впливу несприятливих подій (ризиків) і відшкодування їх наслідків у процесі безперервного й безперебійного суспільного виробництва, а також для запобігання таким ризикам, забезпечення економічного зростання й фінансової стабільності в державі, підвищення рівня матеріального добробуту населення та його соціального забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств : сучасна парадигма та доміанти розвитку / Т. О. Кізіма ; [вст. слово С. І. Юрія]. - К. : Знання, 2010. - 431 с.
2. Государственное страхование в СССР / [под ред. Л. И. Рейтмана]. - М. : Финансы и статистика, 1989. - 336 с.
3. Шахов В. В. Введение в страхование: экономический аспект / В. В. Шахов. - М. : Финансы и статистика, 1992. - 192 с.
4. Гомелля В. В. Основы страхового дела : [учеб. пособ.] / В. В. Гомелля. - М. : "Соминтэк", 1998. - 384 с.
5. Вовчак О. Д. Страхова справа / О. Д. Вовчак. - К. : Знання, 2011. - 391 с.
6. Ткаченко Н. В. Страхування : [навч. посіб.] / Н. В. Ткаченко. - К. : Ліра-К, 2007. - 376 с.
7. Сплетушов Ю. А. Страхование : [учеб. пособ.] / Ю. А. Сплетушов, Е. Ф. Дюжиков. - М. : ИНФРА-М, 2006. - 312 с.
8. Ротова Т. А. Страхування : [навч. посіб.]. - 2-ге вид., переробл. та допов. / Т. А. Ротова. - К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. - 400 с.
9. Страхування / [кер. авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець]. - Вид. 2-ге, перероб. і доп. - К. : КНЕУ, 2002. - 599 с.
10. Александрова М. М. Комплексний страховий захист підприємств, його форми та сучасні принципи / М. М. Александрова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. - 2012. - № 1 (59). - С. 29. - (Серія : Економічні науки).

11. Кнейслер О. В. Теоретична концептуалізація страхування / О. В. Кнейслер // Світ фінансів. - 2009. - № 1 (18). - С. 119-126.

12. Агеев Ш. Р. Страхование как фактор стабильности развития малого предпринимательства: Очерки на экон. темы : Толковый словарь-справочник страховых терминов и понятий / Ш. Р. Агеев. - М. : ЭКОС инфорт, 1997. - 238 с.

13. Базилевич В. Д. Сучасна парадигма страхування : суть та протиріччя / В. Д. Базилевич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - 2006. - Вип. 81-82. - С. 6-9. - (Серія "Економіка").

14. Цвігун Т. Теоретичні аспекти визначення сутності стра-

хового захисту / Т. Цвігун // Ринок цінних паперів України. - 2012. - № 3-4. - С. 91-96.

15. Остапенко О. М. Страховий захист : сутнісний аспект / О. М. Остапенко // Вісник СумДУ. - 2013. - № 2. - С. 78-84. - (Серія "Економіка").

16. Финансы / [С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко та ін.] ; [за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова]. - 2-ге вид. переробл. і доповн. - К. : Знання, 2012. - 687 с.

17. Шахов В. В. Страхование / В. В. Шахов - М. : ЮНИТИ, 2003. - 311 с.

18. Базилевич В. Д. Страхування / В. Д. Базилевич. - К. : Знання, 2008. - 1019 с.

Шупа Леся,

*аспірантка кафедри фінансов суб'єктів господарювання і страхування
Тернопільського національного економічного університету*

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ СТРАХОВОЙ ЗАЩИТЫ

В статье исследованы теоретико-прагматические подходы к определению страховой защиты, систематизированы специфические признаки этой экономической категории, охарактеризованы источники и формы организации страховой защиты в обществе и предложено её определение как комплексной общественной категории.

Ключевые слова: экономическая категория; страховая защита; страхование; социальное страхование; самострахование; страховые риски; общественное развитие.

Shupa Lesia,

*Aspirant of Finance of Entrepreneurial Subjects and Insurance department of
Ternopil National Economic University*

THEORETICAL CONCEPTUALIZATION OF INSURANCE PROTECTION

The aim of the research is the systematization of theoretical and applied approaches to understand the essence of insurance protection and development of new approaches of the theoretical conceptualization of social economic category in the current economic conditions.

Theoretical and applied approaches of defining the essence of insurance protection are investigated, as well as the advantages and disadvantages of each of them are showed. It is proved that the essence of insurance protection is more fully showed in its wide sense it as a complex social category. Basic features inherent in this economic category are systemized, which distinguish it among other related categories and concepts.

The sources and fund structure of insurance protection - natural and cash reserves are analyzed in detail, which are strictly purposeful that is warning, damages for adverse events (risks) caused by adverse events (risks), and participants of their formation, distribution and usage are identified.

It is stated that the insurance protection is the social economic category, which covers a number of economic relations in the commercial and social insurance, self-insurance and mutual insurance that have a significant difference in subject, object and subjects of insurance relations, sources and forms of insurance protection.

A refined definition of the economic category of insurance protection as an integrated social category is proposed which encompasses the totality of economic relations arising between the parties of certain purpose fund organization, created by natural and financial resources to be used to prevent, reduce or overcome the negative impact of adverse events (risks) and compensation of their effects in the process and uninterrupted social production, ensuring the economic growth and financial stability in the country, raising the material welfare and their social security.

Keywords: economic category; insurance protection; insurance; social insurance; self-insurance; insurance risks; social development.

REFERENCES

1. Kizyma T. O. (2010), Households finances: contemporary paradigm and dominant development, Znannia, Kyiv, 431 p. (ukr).
2. Reitman L. I. [Ed.] (1989), National Insurance in the USSR, Finansy i statistika, Moscow, 336 p. (rus).
3. Shakhov V. V. (1992), Introduction to insurance: the economic aspect, Finansy i statistika, Moscow, 192 p. (rus).
4. Homellia V. V. (1998), Bases of insurance business, Somintek, Moscow, 384 p. (rus).
5. Vovchak O. D. (2011), Insurance business, Znannia, Kyiv, 391 p. (ukr).
6. Tkachenko N. V. (2007), Insurance, Lira-K, Kyiv, 376 p. (ukr).
7. Spletukhov Y. A., Diuzhikov Ye. F. (2006), Insurance, INFRA-M, Moscow, 312 p. (rus).
8. Rotova T. A. (2006), Insurance, Kyiv National Trade and Economic University, Kyiv, 400 p. (ukr).
9. Osadets S. S. [Ed.] (2002), Insurance, Kyiv National Economic University, Kyiv, 599 p. (ukr).
10. Aleksandrova M. M. (2009), Comprehensive insurance protection of businesses, its forms and modern principles, *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky [Bulletin of Zhytomyr State Technological University. Series: Economics]*, 1 (59), p. 29 (ukr).
11. Kneisler O. V. (2009), The theoretical conceptualization of insurance, *Svit finansiv [World of Finance]*, 1 (18), pp. 119-126 (ukr).
12. Aheyev Sh. R. (1997), Insurance as a factor of stability of small business development, ECOS INFORT, Moscow, 238 p. (rus).

13. Bazylevych V. D. (2006), Modern paradigm insurance: the essence and contradictions, *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka [Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University]*, Vol. 81-82, pp. 6-9 (ukr).
14. Tsvihun T. (2012), Theoretical aspects of defining the essence of insurance protection, *Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy [Securities market of Ukraine]*, 3-4, pp. 91-96 (ukr).
15. Ostapenko O. M. (2013), Insurance protection: essential aspect, *Visnyk of SumDU. Seriya "Ekonomika" [Bulletin of SSum. Series "Economy"]*, 2, pp. 78-84 (ukr).
16. Yurii S. I., Fedosov M. V., Alekseyenko L. M. et al. (2012), Finance, Znanntia, Kyiv, 687 p. (ukr).
17. Shakhov V. V. (2003), Insurance, UNITY, Moscow, 311 p. (rus).
18. Bazylevych V. D. (2008), Insurance, Znanntia, Kyiv, 1019 p. (ukr).

© Шупа Леся

Надійшла до редакції 24.06.2015

КРУГЛИЙ СТІЛ

"ДЕРЖАВНІ СТРАТЕГІЇ ЩОДО ГУМАНІТАРНОГО СТАНОВИЩА І МАЙБУТЬОГО ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ"

30 червня 2015 року за ініціативи Українського інституту стратегій глобального розвитку і адаптації (м. Київ) відбувся **круглий стіл "Державні стратегії щодо гуманітарного становища і майбутнього внутрішньо переміщених осіб"**.

Перед учасниками заходу було поставлено амбітну мету - привернути увагу та ініціювати створення комунікаційної платформи для взаємодії учасників круглого столу і всіх зацікавлених у питаннях аналізу принципів державної політики по відношенню до внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Питання порядку денного включали обговорення державної стратегії по відношенню до внутрішньо переміщених осіб; торкалися теми виборчого права внутрішньо переміщених осіб; теми можливості включення переселенців у соціально-правові й адміністративні процеси місць їх тимчасового проживання, та особистого вибору ВПО: асиміляції чи повернення?

Захід викликав зацікавлення у широкого кола кваліфікованих та небайдужих учасників, серед яких:

- фахівці та представники УІСГРА: Володимир Гуржи, модератор заходу; д.філос.н. Олександр Білокобильський, к.філос.н. Руслан Халіков, д.філос.н. Віра Додонова та к.філос.н. Тарас Мошовський, які разом із к.філос.н. Ігорем Пасько стали філософським ядром круглого столу.

- економічну складову проблеми презентував д.е.н. Ігор Грозний, соціологічну - к.соц.н. Тетяна Єрескова.

- волонтерську ланку зі своїм непересічним безпосереднім досвідом роботи з ВПО, фактами та цифрами представили голова ГО "Всеукраїнська організація з прав вимушених переселенців" Оксана Ермішина; редактор журналу "Схід" Галина Тимофеева.

- інформацією від державних органів та установ щодо стану ВПО та роботи з ними ділилися керівник відділу з питань дотримання прав внутрішньо переміщених осіб секретаріату уповноваженого з прав людини Наталія Тимоніна та провідний фахівець з питань зайнятості Центрального апарату Державної служби зайнятості України з аспектами практики працевлаштування і перекваліфікації переселенців Людмила Страшко.

Також круглий стіл представник проекту "Швидке реагування на соціальні та економічні проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні" Програми розвитку ООН в Україні Олеся Савчук.

Учасники круглого столу відзначили, що незважаючи на існуючу нормативно-правову базу, на сьогодні в Україні відсутня комплексна стратегія щодо роботи з внутрішньо переміщеними особами. Це можна простежити на наступних прикладах:

- відсутня "зведена" статистика, яка враховує декілька рівнів підрахунку - ООН / Міністерство соціальної політики України / міжнародні моніторингові місії / громадські організації і волонтери (з уточненням того, хто реально виїхав, хто

не врахований, а хто залишився на окупованій території, але став на облік як внутрішньо переміщена особа).

- "комплексна програма роботи з переселенцями", яка розміщена на сайті Міністерства соціальної політики, не містить стратегії збереження суспільного консенсусу в сьогоденні і майбутньому, не уточнює механізми асиміляції внутрішньо переміщених осіб в українське суспільство в період переселення і після повернення. Тобто констатація наявності проблем переселенців вже є, а програми їх усунення - немає.

Крім того, політиці держави щодо внутрішньо переміщених осіб все ще бракує комплексності, а вирішення миттєвих завдань не дозволяє охопити весь спектр проблем, з якими стикаються переселенці.

- досі не вирішена проблема реалізації політичних прав переселенців, зокрема їх участь у місцевих виборах.

У підсумковій резолюції зазначено, що спільні зусилля державних структур та громадських організацій мають бути спрямовані на:

1. Розробку Державної стратегії роботи з переселенцями, яка буде враховувати зміни соціальної, політичної та культурної ситуації в Україні, пов'язані з переселенням сотень тисяч громадян країни в інші регіони, їх економічний, демографічний і т. д. вплив на регіони, які їх приймають, динаміку зміни цього впливу і перспективи реінтеграції. Важливою представляється робота з переселенцями, спрямована на те, щоб після реінтеграції вони стали носіями проукраїнської ідеології, що полегшує повноцінне повернення тих територій, які сьогодні не підконтрольні українській владі.

2. Ініціювання задля розробки "Стратегії" комплексних всебічних наукових досліджень у цьому напрямку із залученням науково-дослідних структур НАН України і дослідницьких колективів провідних університетів України, з виділенням державного фінансування (хоча б частково, для надання дослідженням офіційного статусу) для вивчення гуманітарної, соціальної, економічної, демографічної і т. д. ситуації, що склалася в Україні.

3. Розбудову неангажованого "політичною доцільністю", раціонального діалогу між представниками влади, громадських організацій, волонтерів та представників української наукової спільноти.

Так само потрібно сформулювати та впроваджувати ряд заходів проти "соціальної дискримінації", десоціалізації внутрішньо переміщених осіб, включення їх у соціально-правові процеси держави. Доцільно вводити стимулюючі державні програми, спрямовані на вирішення проблем переселенців при задоволенні ними стратегічних інтересів держави - заселення певних регіонів, перекваліфікації за визначеними програмами тощо.

Володимир Гуржи,
керівник відділу глобального моніторингу
Українського інституту стратегій
глобального розвитку і адаптації